

RODNO MJESTO KAO TEOLOŠKO MJESTO BIRTHPLACE AS »LOCUS THEOLOGICUS«*

Ivan GOLUB, Zagreb

Među osobnim podacima vazda dolazi uz ime i prezime i vrijeme te mjesto rođenja. Svaki i najopćenitiji životopis bilježi čovjekovo rodno mjesto.

Rodno mjesto nije bilo koje mjesto. Rodno mjesto je jedno i jedino. Kao i rođenje.

Biblija veli da je Bog čovjeka, prvog dakako čovjeka, načinio svojom slikom (Post 1,26–27)¹ i da ga je načinio od zemlje (Post 2,7). Slikovno bismo mogli reći da nije samo prvi čovjek načinjen od zemlje na kojoj se pojavio, nego da je svaki čovjek stvoren od zemlje i to one zemlje na kojoj se rodi.

*F Knigi piše da je Bog čoveka od zemle napravil.
Je, ali od one zemle na kojoj se čovek rodi.*

(Ivan Golub, *Kalnovečki razgovori*, Zagreb, 1979., str. 65)

Âdâm, što znači *čovjek*, riječ je istog korijena kao i âdâmâh što znači *zemlja*. Kad bismo doslovce adam – čovjek preveli s izvornika, prijevod bi glasio zemljar ili pozemljjar. U imenu čovjek sadržana je zemlja. Kako u semitskom svijetu ime ne znači samo razlučivanje, nego na neki način određivanje (definiranje) onoga koji ga nosi, ime Adam – čovjek – zemljar iskazuje da je zemljanost bitna za čovjeka. Ona nije jedina njegova sastavnica. Liku sazdanu iz zemlje Bog je, naime, još udahnuo svoj životni dah (Post 2,7). I tako je zemljani lik čovjeka postao živim likom, slikom iliti kipom Božjim. Slika pak

* Ovo je predavanje što ga je autor održao 24. travnja 1993. na književnoj sesiji *Genius loci* na 59. svjetskom kongresu PEN-Kluba u Dubrovniku od 19. do 25. travnja 1993.

¹ Bibliografiju o slici Božjoj vidi u: Leo Scheffczyk: *Der Mensch als Bild Gottes*, Darmstadt, 1969; Claus Westermann: *Genesis*, I. Teilband: *Genesis 1.–11.*, Neukirchen – Vluyn, 1974, u: *Biblischer Kommentar Altes Testament, begründet von Martin Noth, herausgegeben von Siegfried Hermann und Hans Wolff, Band I/1*, str. 203–204,² 1976, str. 203–214; H. Wildberger: *Saelem, Abbild*, u: *Theologisches Handwörterbuch zum Altem Testament*, herausgegeben von Ernst Jenni und Claus Westermann, Band I, München 1978, str. 556–563; Walter Gross: *Die Gottebenbildlichkeit des Menschen im Kontext der Priesterschrift*, *Theologische Quartalschrift* 161 (1981) 262–264.

Božja ovdje znači ne prvotno sličnost Bogu, nego prisutnost Boga u čovjeku.² Prebivalište pak Božje zove se nebom. Čovjek stvoren od zemlje – da bude Božje prebivalište – učinjen je, dakle, na neki način nebom. Stoga možemo reći: Na mjestu postanka prvog čovjeka Adama Bog je od zemlje sazdao nebo, čovjeka.

Govoreći u slici, možemo kazati da je svaki čovjek stvoren od zemlje, i to od one zemlje na kojoj se rodi. Svaki je čovjek Adam – zemljar – pozemljar. Svaki je iz zemlje na kojoj je rođen. Rodna zemlja je sastavnica čovjekova bića. Rodno mjesto nije samo prostor na kojem je nastao, odnosno na kojem se pojavio čovjek, već i iz kojeg je sazdano.

Govori se o svetoj zemlji – onoj po kojoj je hodao Bog kad je išao po svijetu. Mogli bismo reći da je sveta svaka zemlja iz koje je stvoren čovjek. Govori se o svetim mjestima. Svako rodno mjesto je sveto mjesto. Tu, naime, Bog stvara čovjeka svojom slikom. Rodno mjesto čovjekovo je Božja slikarska radionica.

Što Bog slika kad »slika« čovjeka? Bog ne može slikati nešto ili nekoga izvan sebe. On slika sebe. A slikar sebe je autoportretist. Bog, kad stvara čovjeka svojom slikom, slika svoj autoportret. Čovjek je Božji autoportret. I ljudski slikari znadu izraditi više svojih autoportreta. Znadu da se nisu nikad posve izrekli. I Bog izrađuje neprestano svoje autoportrete stvarajući čovjeka. Sav svijet i sva povijest, sva vremena i svi prostori stalna su izložba živih Božjih portreta, tek nabačenih i pomno izrađenih, očuvanih i iznakaženih, čitavih i oštećenih, čistih i oskvrnjenih, zasjenjenih (od Adamova pada dalje uz iznimku Marijinu) i očišćenih (krštenjem). Vjeran posve izvorniku, istovjetan pače s njime je onaj koji se rodio za cara Augusta u Betlehemu od Djevice Marije, kojemu su dali ime Isus, istobitan s Ocem.

Raj nije rodno mjesto prvog čovjeka, ali je mjesto njegova postanka. Raj je dar. Bog daruje čovjeka rajem i raj daruje čovjekom. Kazna – prva kazna u povijesti – ostvaruje se kao izgon iz mjesta postanka. Bog izgoni praroditelje iz raja. Nisu li sve kazne i sva zla u osobnoj i skupnoj povijesti svediva na zajednički nazivnik – izgon iz raja, izgon iz mjesta postanka, izgon iz rodnog mjesta?

Praroditelji odlaze iz raja, ali nose sa sobom čežnju za rajem. Za mjestom postanka. Ne svodi li se svaka kasnija povijesna nostalgija na čežnju za zavičajem, a čežnja za zavičajem na čežnju za rajem? Čežnja za zavičajem zapravo je čežnja za rajem. Tko nije u

2

Ivan Golub: *L'uomo immagine di Dio. Presenza, Somiglianza, Amicizia*, u: Studi ecumenici 10 (Venezia, 1992.) n. 4, str. 455–458; Ivan Golub: *Imago Dei*, Der Mensch als Bild Gottes – Gottespräsenz und Gottesdarstellung (Gen 1,26–27) und verwandte Texte, Theologisches Südosteuropaseminar, Ergänzungsband 3, Heidelberg, 1991.; Ivan Golub: *Prijatelj Božji*, Zagreb, 1990, str. 91–205; Ivan Golub: *Čovjek slika Božja – prijatelj Božji*, u: Bogoslovska smotra 50 (Zagreb, 1990.) br. 1–2, str. 106–111; Ivan Golub: *Čovjek slika Božja – Ključ za poznavanje Boga*, u: Bogoslovska smotra 50 (Zagreb, 1990), br. 1–2, str. 121–122; Ivan Golub: *Man – Image of God* (Genesis 1:26), *A New Approach to an Old Problem*, u: Matthias Augustin und Klaus-Dietrich Schunck (Hrsg.), *Wünschet Jerusalem Frieden*, Collected Communications to the XIth Congress of the International Organization for the Study of the Old Testament, Jerusalem, 1986, Beiträge zur Erforschung des Alten Testaments und des Antiken Judentums, Herausgegeben von Matthias Augustin, Band 13, Verlag Peter Lang, Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris, 1988, str. 223–233; Ivan Golub: *Čovjek – slika Božja* (Post 1,26), *Nov pristup starom problemu*, u: Bogoslovska smotra 41 (Zagreb, 1971), 377–390.

ovo vrijeme rata ovdje iskusio ili vidio kako ljudi prisiljeni napustiti rodno mjesto iz progonstva gledaju na nj kao na raj?

Izagnati čovjeka iz rodnog mjesta gotovo je jednako ubojstvu. Izgon iz rodnog mjesta je postupak protivan rođenju – dakle umiranje. Čovjeka se može ubiti na dva načina: nasilnim trganjem niti života (koja ima svoj početak u rodnom mjestu) ili izgonom iz rodnog mjesta. Zašto prognanici žele i u opustošeno rodno mjesto? Zašto oni kojima je potres ili neka vremenska odnosno društvena nepogoda satrla rodno mjesto opet tu grade kuću? Zacijelo zato što ih vuče zemlja iz koje su sazdani, što im život tu ima svoj početak, svoj razvitak. (A život po Bibliji nije samo biološka činjenica nego, i to sasvim posebno, odnos, odnosno društvena stvarnost).

Što čini raj rajem? To što su tu u isti trenutak i na istom mjestu nebo i zemlja. Zapravo, kako smo netom izložili, nebo sazdano od zemlje – čovjek. Što se tu dogodilo sazdanje neba od zemlje u čovjeku. Istina, nakon što su se praroditelji opredijelili protiv Boga, za njih i za njihovo potomstvo nastupio je poremećaj. Čovjek se rađa s okrnjenim nebom u sebi.

Rodno mjesto je ostatak raja. A ostatak u Bibliji je vazda jezgra iz koje nastaje obnova. Isus, začetnik obnove čovjeka i raja, govorit će o rođenju, o novom rođenju, o preporođenju (Iv 3,3–8). Preporođenje se nadovezuje na rođenje. Mjesto preporođenja je Duh Sveti u Crkvi³ a krsna voda, već od starine, uspoređuje se s utrobom koja rađa.

S rodnim mjestom čovjekovim povezana je ne samo slika – čovjek kao slika Božja, nego i riječ – čovjek kao riječ Bogu. Bog, naime, upravlja čovjeku riječ. Nazovimo je Bogomdana Riječ. Ona nije tek zvuk, flatus vocis, ona je osoba, i to utjelovljena, Isus Krist. Ta utjelovljenost uključuje i značajke zavičaja: jezik, predaju, ćud. Bogomdana Riječ smjera na odgovor. Odgovor nazovimo Bogudana riječ. Odgovor je razmjeran govoru. Ako je Bogomdana Riječ utjelovljena onda i Bogudana riječ treba biti utjelovljena. A utjelovljenost uključuje tijelo. Čovjek je sazdan od zemlje, govorimo slikovno, i to od one zemlje na kojoj se rodi. Bogudana, dakle, riječ – što je suoznačnica za vjeru – da bi bila utjelovljena mora nositi značajke zemlje iz koje je čovjek stvoren, rodne zemlje. Vjera iliti Bogudana riječ je mjesna, pače rodnomjesna. Bogudana riječ ili vjera zbog svoje utjelovljenosti u čovjeku nosi značajke pojedinačne ćudi, ali i kraja, vremena, predaje, riječju, *geniusa loci*. Vjera je živa ako je utjelovljena u čovjeku koji je stvoren na tom mjestu i iz te zemlje, rodne zemlje.

Čovjek nema prava na život dok život nije začet. Nema prava na postojanje dok ne postane. Kad čovjek počne živjeti, kad postane, ima pravo na postojanje, na život. I dužnost ima brinuti se za život i održavati postojanje. Život je dar i postojanje je milost.

Rodno mjesto nije izbor čovjekov, već izbor Božji. Bog izabire čovjeku rodno mjesto. I kao što je postojanje dar, tako je i mjesto gdje se čovjekovo postojanje počne očitovati dar. Rodno mjesto je milost.

³ Ivan Golub: *Duh Sveti u Crkvi*, Zagreb, 1975. Teološki radovi sv. III, str. 22–23.

I kao što čovjek nema prava na postojanje dok ono ne počne, ni na život dok ga ne počne živjeti, tako nema prava ni na rodno mjesto dok se ne rodi. Ali, kao što ima pravo na život kad počne živjeti i na postojanje kad postane, tako ima pravo na rodno mjesto kad se u njemu rodi. Pače, rekli bismo da ima i neku dužnost prema rodnom mjestu. Zanimljivo je da ljudi koji su iz ovih ili onih razloga otišli iz rodnog mjesta osjećaju potrebu da nešto učine za zavičaj. Iskupljuju li se oni time što su napustili rodno mjesto? A neki žele završiti životni put ondje gdje su počeli.

Što više živim, to više vidim kako svatko nosi u sebi zemlju na kojoj je rođen, od koje je stvoren: sve što je njome označeno, mentalitet zavičaja, značajke kraja, srodnost s onima koji su napravljeni od iste zemlje.

Rodno mjesto – moje je iskustvo – je jedno, ali rođenje u njemu kao da nije jednokratno. Kad god dođem u rodni kraj, vazda se u njemu ponovno rodim. Pače, kad osjetim potrebu da se ponovno rodim, odnosno preporodim, valja mi ići u rodno mjesto.

I kako čovjek dulje hoda zemljom, sve više oživljuju rodbinske veze. Kao da se vraća onima koje je zaboravio i ostavio, a s kojima ga veže ista rodna zemlja.

Sjećanjem se, ako ne drugačije ili i sjećanjem čovjek vraća u zavičaj i u vrijeme blisko vremenu rođenja, u djetinjstvo. Nije slučaj da čovjek nazirući drugu obalu, nalazeći se na pragu povratka u zemlju iz koje je sazdan, sve češće sjećanjem i riječju ide u rodno mjesto i u vrijeme blisko rođenju.

Neki žele umrijeti tamo gdje su se rodili. Mnogi žele da ih se pokopa u mjestu rođenja. Žele se zapravo vratiti u zemlju iz koje su uzeti, tamo gdje su uzeti.

Rodno mjesto je teološko mjesto – locus theologicus.

F Knigi piše da je Bog čoveka od zemle napravil.

Je, ali od one zemle na kojoj se čovek rodi.